

*Teacher`s Experience (Survey of Bulgarian Language and Literature Teachers)
Опитът на преподавателя (Анкета с учители по български език и литература)¹⁾*

МОЯТ ПРОФЕСИОНАЛЕН ДЕН ИМА СМИСЪЛ!

Емилия Петрова
Севлиево

1. Родена съм в селско семейство, част от голям и задружен род. Нося името на своята баба по бащина линия. Тя беше човекът, който поддържаше духа и традициите и ни събираше на големите празници – Цветница, Лазаровден, Великден. От нея като дете научих за обичаите кумичене, лазаруване, хамкане.

Родителите ми бяха трудолюбиви и обичливи хора. От баща ми, дърводелец по професия, наследих будния дух и любопитството към живота. Той и до днес обича да чете, интересува се от лозарство и овощарство. Оптимизмът му е заразителен. Майка ми имаше много фин вкус, обичаше красивото и умееше да го постига във всичко – готварство, цветарство, плетива. Беше много нежен и чувствителен човек.

Предпочитанията ми към хуманитаристиката се определиха още в началното училище. Започнах да пиша стихове и срещнах пълната родителска подкрепа и гордост. Купувах ми книги и ми помагаша да подреждам своя библиотека. Вкъщи се появи „Основи на теорията на литературата“ на Л. И. Тимофеев, която трябваше да ми помогне да стана поет. Предпочитах да чета, вместо да лудувам. Открих Ерих Кестнер, Елин Пелин, Емилиан Станев. Незабравим спомен е срещата с „живи“ писатели, на която бях изпратена от училище.

На своята майка дължа житейското си кредо: „С каквато и работа да се захванеш, върши я отговорно, с достойнството на човек, който не спира да се учи“. И до днес селският ми корен непрекъснато ме люшка между комплексите и самочувствието, между увереността и съмнението. Неизменно остава убеждението ми, че ако не можеш да се намериш на страницата в първите години на живота си, ще продължиш да се търсиш на какви ли не неподходящи места.

2. Детството си помня като безвреме – топло, сгръвано от обичта на

близките, светло, безгрижно и спокойно. Скромно детство, но с много мечти. Живеехме някак защитено и уютно. С умиление виждам, че и днес помалките деца обичат да играят на театър и на училище през лятото, когато са на село. Изглежда, че бабите и дядовците са вдъхновяващо присъствие в живота на детето. От училище имахме списъци със задължителна литература, четяхме и попълвахме читателски дневници, беряхме билки, помагахме на родителите си. Имахме време за всичко. Нямахме компютри, мобилни телефони, богат избор на телевизионни програми. Картината на детството вече е различна. Тригодишно момченце рисува на iPad-a, първокласник си „цъка“ по iPhone-a, по-големите деца пък се хвалят кой какво приложение е свалил на новия си смартфон. Подражават на родителите си. Дали ще запазят топлата емоция от детството си? Какво ще ги сгрыва като спомен за детско приключение?

Като деца, аз и сестра ми много помагахме на родителите си в полската работа. Това ме научи да обичам земята, да се радвам на растенията, да търся красотата на естественото. С моите връстници обичахме да ходим за гъби по поляните, за божури в гората, скитахме край реката – всички наши приключения бяха сред природата. Като ученици, участвахме в залесителни акции, помагахме при сезонната работа. Ние растяхме сред природата, а нашият детски свят беше пълен с радост, волност и въображение. Първите си детски шеги не помня, но живеех в задружно семейство, където смехът не липсваше, особено когато ние, децата, решавахме да изненадаме възрастните с някоя лудория. За мен чувството за хумор е талант. Благородно завиждам на хората, които се шегуват непринудено. Обичам сполучливите шеги, спонтанно възникналите комични ситуации, които често са проверка за интелигентността на човека. Като читател, предпочитам сатиричната проза с изисканото гъделичкане и позитивно духовно приобщаване.

3. Образованието ми е дало всичко – професия, житейски комфорт, смисъл. Както се казва, когато обичаш това, което работиш, ти не ходиш на работа! В професията ми тежи единствено бумажината – отчети, анализи, статистики. Работата ми в час е моето пребиваване в едно различно пространство. И възможност за личностно и професионално удовлетворение. Харесва ми да имам млада аудитория, с която да споделям собствени преживявания и търсения в света на художествените творби. Възможно е образованието да ми е взело нещо – спокойствие, безразличие, свободно време. Но това са неща, без които не смятам живота си за ощетен!

Моите учители по литература бяха мъже. Прекрасно е мъж да ти преподава по предмет, който традиционно свързваш с емоция, вълнение, т.е. с присъствието на жена. До VIII клас по български език и литература

ми преподаваше г-н Тинчо Иванов, на когото дължа отношението си към граматиката. Той ни учеше да прилагаме правилата и ни поощряваше при успех. Често ни повтаряше, че граматиката е като математиката – има закономерности, които не трябва да се пренебрегват.

В гимназията ми преподаваше г-н Ради Гочев, от когото обикнах литературното говорене. Той не преподаваше, а проповядваше. Впечатлена от неговата ерудиция, аз исках да знам много и да говоря добре. Купих си речник на чуждите думи, започнах да си водя записки в „задния двор на тетрадката“. Вероятно съм усещала протегнатата ръка на своя учител и съм отворила душата си. Записах се в литературния кръжок, където за пръв път чух за поетите символисти (тогава не се изучаваха в задължителната програма). Четях много поезия. Под влияние на своя учител обикнах Есенин, Блок, Евтушенко. Получавах сп. „Родна реч“, но не набрах кураж да изпратя свои стихове в редакцията, макар да бях обявена за поет на випуска. Мисля, че от Ради Гочев „наследих“ унеса на хубавото слово, което омагьосва, но и... приспива учениците. Получавах се като в стиха на Багряна: „Говори, говори, говори,/ Аз притварям очи и те слушам“. „Много сладко говорите, госпожо“ – извинявах се учениците, а КПД на уроците не беше висок. По-късно в практиката си установих, че добрият урок трябва да има динамика, провокация, които са по-ценни от тишината и слушането в класната стая.

4. Кандидатствах „Българска филология“ във ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“. В университета се учеше здраво. Още по време на студентския стаж разбрах, че всеки урок е и премиера, и репетиция едновременно. Когато застава пред високата аудитория на учениците, учителят трябва да покаже ерудиция, култура и професионални умения. Младият учител трябва да приеме, че през целия си професионален живот трябва да поддържа добра форма, което означава не само да се стреми към точни, дълбоки и трайни знания, но и към умение за творческо комбиниране на преподаваното учебно съдържание, като се допълва и обогатява с данни от живота, науката, литературата, изкуството. Владеещият предмета си учител може да изрази една и съща мисъл в различни форми, като използва собствени примери.

Учителят трябва да даде много от себе си, за да бъде в една „орбита“ със своите ученици. Колкото и тривиално да звучи, но училището е сцена, трябва да си актьор и да ангажираш вниманието на децата. Налага се да ги научиш, ако не да заобичат, поне да харесат предмета, който преподаваш. Или поне да ги направиш съпричастни с това, което учат.

5. Започнах педагогическия си стаж в 4. основно училище в Лом. През 1979 г. преподавах на IV, тогава в прогимназиална степен, и на VIII клас. Обичах своите ученици и се радвах на срещите си с тях. Чувствата ни бяха

взаимни и може би това ми подейства много стимулиращо, за да се посветя на професията и да ѝ остана вярна.

Беше време, когато разработвах много старателно уроците си и обмислях варианти за часовете в различните паралелки. Направих и първия си открит урок, който колегите ми от Лом оцениха високо. Спомням си, че като млада учителка „страдах“ от максимализъм. Искях всичко, което знам, да го кажа на учениците си. Много скоро осъзнах, че в университета са ми дали много неща на теория, но практиката се оказва нещо съвсем различно. Влизаш в час, на теория знаеш какво трябва да правиш, но на практика е доста трудно да осъществиш първоначалния си замисъл, защото „предаването е на живо“ и възникват непредвидени ситуации. Първите една-две години се учих, пробвах как се възприема преподаването, споделях с колеги литератори. В онези години имаше много хубава колегиалност и по-възрастните учители помагаша на по-неопитните.

Следващият етап от учителската ми работа е свързан с гимназиалната степен в училище. Попаднах в Професионална гимназия по транспорт – Градница, общ. Севлиево. В класовете – само момчета, които трябваше да приобща към литературата. Тогава осъзнах колко е важно учителят по литература да познава отлично художествените текстове, да е в час с научните публикации, за да е силен и убедителен в тълкуването и да постига въздействие. Започнах да следя специализирана литература, абонирах се за сп. „Български език и литература“ и до днес смятам, че методическото издание е добра възможност за поддържане на квалификацията. Особена полза виждах в монографичните книги за отделни автори, документалистиката, периодиката. През 1986 г. излезе „Литературата в средното училище. Методика за учителя“ под редакцията на Искра Котова. Беше необходима и полезна книга и се посрещна с адмирации от колегията. По същия начин бяха приети по-рано и „Изучаване стила на лирическото произведение“ (Калешев, 1976), „Анализът в урока по литература“ (Чавдар Попов, 1975).

В началото на 90-те години излязоха редица публикации с различни интерпретаторски модели, бяха ревизирани работещите литературоведски тези. Извърши се „нов прочит“ на литературното наследство. Излязоха и редица ценни публикации на изявени специалисти по методика (Р. Йовева, Е. Кръстев, Вл. Атанасов, А. Дамянова, М. Герджикова, Р. Радев).

6. Работя като учител вече 34 години. Започнах на 22 год., веднага след завършване на университета. За най-плодотворни смятам годините между 35 и 45, когато учителят вече е проверил в практиката си работещите методи. Утвърдил е подхода си на педагогическа работа. На тази възраст обикновено учителят е приел характера на професията, създал е образ на успешно работещ човек или пък на непукист, чиновник с дневник. Разбрал

е, че учебното съдържание е важно, но също толкова важно е и как то се поднася на ученика – колко убедително и акцентирано го представя. И каква връзка има наученото с реалния живот. Днешните млади хора са прагматични и търсят практическия смисъл на правенето в часа. Ако е приел да бъде нестандартен, учителят трябва да приеме, че редом до него ще крачат хора, привикнали с обичайното и общоприетото, и за тях е по-лесно да се върви по утъпкани коловози.

7. С тѣга забелязвам как се променя отношението на всеки следващ випуск към българската класика. Все повече ученици се оправдават, че не разбират архаичния език на отделни творби или не ги вълнува проблематиката. Може би днешното време направи младите хора по-малко чувствителни или чувствителни по нов начин, но забелязвам и разлики във възприемането на произведения като „Крадецът на праскови“, разказите на Й. Йовков, „Герациите“. Понякога ме изумяват, като ме питат какво означава дадена дума от типа на... „суета“, „несрета“, „отечество“! През годините станах свидетел на промяна, която не беше за добро – от четене към нечетене, от присвояване на чужди мисли до буквалното копиране от интернет. В този смисъл деградира и оценяването.

Смея да твърдя, че за голяма част от учениците обучението по литература в сегашния си вид води до влошаване на комуникативната компетентност и до заучаването на нищо незначещи помпозни фрази и клишета. Личният ми опит като учител показва, че сегашното положение по-скоро отвращава, отколкото приобщава децата към четенето. Днешният ученик е „слушащо“, „гледащо“, но не и четящо същество.

Смятам, че в днешните условия класноурочната система до голяма степен е неефективна и недостатъчна. Обучението по литература в някои случаи е от типа визитна картичка на автора. Това са част от причините, които правят литературата непривлекателна. Мисля, че и на самите ученици отдавна не им харесва моделът „наливане с фуния“, съдя за това по желанието, с което се включват в различни интерактивни дейности.

8. През дългогодишната си учителска практика си изградих образа на респектиращ учител. Професионализъм, последователност, адаптивност – това са ръководните ми принципи, които не пренебрегвам в работата си с всеки следващ випуск. Много важно е учителят да не заема позата на многознайко и да не демонстрира превъзходство. Хубаво е да се установят отношения на равнопоставеност и спазване на правила. Мисля, че учителят трябва да впечатлява освен с професионализъм и с личностни качества. Да застава пред своите възпитаници като честен и почтен човек, да не си позволява разминаване между думи и дела, още по-малко злословия и лицемерие към колегите си. Учениците обичат учители с характер, с дух. Безличният учител не впечатлява. Преди всичко с уважение към професията, колкото и

недооценена да е тя от обществото. И себеуважение. Аз преподавам, за да променя реалността, в която живеем. Преподавам, защото това, което правя всеки ден, е от значение за младите хора. След часа се разделяме с пожелания за приятна почивка и се удивлявам, че учениците свикват с учтивостта и се чувстват приятно.

В учителските среди битува мнението, че учениците приличат на учителя си. През годините съм се чувствала много горда, когато съм разпознавала нещо „свое“ у бившите си ученици. Прекрасно е да откриеш, че някой те продължава – не подражава!... Това е най-голямото удовлетворение от професията. Много ме радват номинациите на различни випуски : „Учител демократ“ и „Откривател на таланти“; писмата на завършили ученици, отношението на родителите.

9. Учителят не трябва да обича своите ученици като публика, а като група съмишленици, с които извършва тайнство. Радвам се, когато мотивирам и успея да помогна на някой неуверен или мързелив ученик. Гледала съм на „трудните“ ученици като на възможност да се справим с проблема. Отнасям се към учениците си като към възрастни. Не работя по шаблон, а използвам личностните качества на ученика и се опитвам да извлека максималните им възможности. Затова и подходите са различни, променят се и се адаптират на индивидуално ниво. Децата са различни – някои пазят детския си оптимизъм, други порастват бързо, да запазим тяхната идентичност и да подсилим силните им страни – това е част от нашата работа в училище.

10. Спонтанността не е изключение в нашата работа. С поезия започва часът, когато имаме рожденик в класа и той пожелае да почерпи съучениците си. Импровизацията е част от професионалните ни занимания, на кого ли не се е случвало да променя първоначалния замисъл на урока. Много често, за да спечели вниманието на класа, учителят „разиграва“ учебното съдържание, превъплъщавайки себе си и учениците в различни роли. Учениците се чувстват „зачетени“, когато им предложи варианти да избират как да протече урокът. Ако учебният час е скучен за учениците, то и за учителя е досаден и неудовлетворителен. 11. Въпросът за учебниците по литература в гимназиалната степен неведнъж е предизвиквал разгорещени спорове. По всеки един предмет на пазара има огромно количество учебни помагала и въпреки това всеки учител казва, че почти няма качествени. Съвременните учебници не предизвикват да ги разтвориш; не са особено ползотворни като основен източник на информация. Толкова са наукообразни и претенциозни, многословни – изреченията са по половин страница, изказът е обременен с термини и чуждици. Съвременният ученик не е склонен да чете подобни изложения, които му отнемат време да ги проумява – от първо четене абсолютно нищо не схващаш, а от второ в

главата ти нищо не остава. Някои от учебниците не са съобразени с възрастовите особености на децата, но също така – с изискванията на времето и заетостта на децата. Учебният материал не трябва да се опростява, а да се представи на достъпен и разбираем език. Така ще разчитаме, че ученикът ще бъде образован, но не ограничен, а мислещ.

Добрият учебник трябва да извежда на преден план основното, същностното в развитието на литературата. Всяко литературно явление да е представено както в светлината на националното своеобразие на епохата, така и в социокултурния контекст на Европа. Литературният материал да е структуриран в тематични ядра, които провокират мисленето на учениците и ги насочват към самостоятелна работа с художествените текстове и с допълнителна научна литература. Най-важно е децата да бъдат научени отново да четат! Може би начинът е чрез бързото въвеждане на достъпни и евтини електронни четци, като за тях бъдат осигурени съответните евтини учебници и литература. По този начин най-бързо ще бъде преодоляна една огромна пропаст. Днес на книжния пазар има много учебници и помагала, които се издават в помощ на подготовката за ДЗИ. В тази индустрия най-напред трябва да се ориентира учителят, за да препоръча полезното издание на своите ученици. Същото се отнася и за електронните сайтове. Ако преди 50 години книгата е била единственият път да стигнеш до света на литературата, днес има други начини и по-голямата част от тях са визуални. Разбира се, не искам да кажа, че традиционните учебници и христоматии са изживели своето време, но днес книгата живее в конкурентна среда и новите средства за информация, Мрежата и нейните електронни каталози, в които слово, музика и визия влизат във взаимодействие, не бива да се подценяват в процеса на обучение. Защото в противен случай, образно казано, изолираме учениците от реалния свят, в който те живеят. Толкова много възможности има днес за самостоятелна подготовка и усъвършенстване на уменията!

12. Поколения учители са поддържали дълго време българското образование на завидно ниво, стабилно и ефективно. Двойките се поставяха не за неграмотност, а за ненаучен урок за деня. Всички четяхме и пишехме правилно. Търсеха се междупредметни връзки, съпоставяха се литературни творби с произведения на живописиста, музиката. Спомням си, че когато преподавах „Травиата“ за първи път, донесох грамофонни записи на операта и слушахме отделни арии за постигане на въздействие. Художественото произведение се разглеждаше тематично, акцентираше се на мястото му в цялостното творчество на автора, в националната литература. Днес проблемното обучение създава нагласата да се гледа на литературната творба като на истинска среща със сложния човешки свят, но отделните творби се анализират всяка сама за себе си и не се получава усещане. В едни други

години не се говореше с гръмки думи за комуникативни умения, езикови и литературни компетенции, но учениците четяха произведенията и не беше проблем да проследят сюжета и да характеризират героите. В миналото учебната програма включваше произведения-гиганти като „Война и мир“, „Разораната целина“ и др. В нашата съвременност творба с обем една страница звучи заплашително, а произведение като „Под игото“ направо стряска. И тъй като не е измислен досега друг начин за развитие на разума, за възпитание в мислене и за получаване на знания – четенето е единственият, съпоставката с днес е красноречива. За фантазията и въображението няма да говорим. В учебната програма имаше повече уроци за упражнения и преговор, предназначени да систематизират и обобщат знанията по жанрове, по автори и епохи, по проблеми. Добра практика бяха откритите уроци, които утвърдени учители изнасяха пред своите колеги. Това беше възможност да се обсъждат педагогически новости и ефективни практики. Работеше се добре в методическите обединения. Младите учители можеха да разчитат на „наставничеството“ на по-възрастните си колеги.

По принцип урокът се структурира така, че да се постигне дефинираният набор от цели, предварително обмислени и реалистично зададени. В тоталитарно време: традиционен урок, в който учителят съобщава знания, формира умения и навици чрез изложението на новия материал. От учениците се изисква и се оценява възпроизвеждането му, което определя репродуктивния характер на обучението. То се използваше по традиция за целите на патриотичното възпитание. Отношенията учител – ученици и дейностите в училище бяха строго регламентирани и автототалитарни. В традиционния образователен модел ученикът е по-скоро пасивен обект. Неговата активност се проявяваше като отношение към учебния предмет и се показваше по време на изпитване. Основните методи бяха лекция, евристична беседа, разработваха се доклади и реферати. При възприемане, анализ и оценка на художествените произведения се прилагаше класово-партиен подход. Интимното, човешко преживяване оставаше подценено. Липсваше нагласата да се гледа на литературната творба като на истинска среща със сложния човешки свят. Буквално казано, „обучението по литература има за цел да осигури литературно и естетическо развитие на учениците; да съдейства за изграждане на комунистически мироглед и комунистическа нравственост...“.

Социалистическият реализъм – основен художествен метод. Христо Смирненски се разглеждаше като родоначалник на социалистическия реализъм в българската литература. Посочвам за справка някои от темите: Социалистическият хуманизъм в поезията на Хр. Смирненски („Зимни вечери“, „Деца на града“); Идеята за всепобеждаващата сила на руския пролетариат („Червените ескадрони“, „Москва“, „Северно сияние“).

13. Винаги съм харесвала усещането, изразено от поета: „Ние редим думи, както се редят камъни. И това, което се получава, в най-добрия случай прилича на мост“ (Л. Левчев). Един от най-важните принципи на литературното общуване е диалогът, духовният мост, който свързва нас, хората, в който ученикът е поставен в ситуацията да открива литературните послания и да ги превръща в свои нравствени норми или убеждения. Учителят също не трябва да престава да бъде „нешотърсач“. Защото онова, на което преподавателят може да научи своите ученици, не е за какво говори текстът на една или друга творба, не е и да покаже своята по-голяма компетентност по отношение на разбирането на литературата. От позицията на своя опит и знания той може единствено да им покаже начините за тълкуване на текста, как да разпознават възможностите на интерпретацията, коя интерпретация може да се смята за валидна, как да намират предпоставките на смисъла на литературния текст. Такава виждам ролята си на учител – да покаже не какво трябва да знаят, а какво трябва да могат учениците. Да посочи източници на информация, без да натрапва „правилно знание“. Постепенно изоставих остарелите на пръв поглед стратегии и роли в урочната работа. Работя в училище с много добра материална база, което позволява учебният процес да бъде компютризиран. Компютърът стана мой добър приятел и в преподаването, и в оценяването, и в разработването на тестове за проверка и оценка на знанията. Помагаха ми и моите ученици – още повече че имаме такава специалност в училище. Днес, благодарение на навлизането на информационните технологии, говорим за виртуална класна стая, променя се представата за училището – то става мобилно, разнообразно като форми, но не губи смисъла си на важна институция. Възможни са много и различни форми:

- уроци под формата на презентации,
- прожекция на видеофилми и видеоуроци;
- домашни под формата на презентации, мултимедийни проекти;
- работа по колективни интерактивни проекти;
- интерактивни форми на проверка на знанията – онлайн тестове, въпросници;
- виртуални посещения на обекти.

Като преподавател по български език и литература в професионална гимназия, познавам възможностите на своите възпитаници. Учениците, които учат в професионално училище, рядко имат литературни дарби или хуманитарна насоченост на интересите си, но те пък имат възможности за откриване на детайли, силно изразено логическо мислене и стремеж към усъвършенстване на собствената си личност.

В своята учителската практика съм установила, че ефективно работят няколко принципа.

1. Провокирам диалога и дискусията като съдържание на учебния час.
2. Уважавам всяко мнение на учениците, но държа да бъде мотивирано.
3. Насърчавам мисленето на глас и задаването на въпроси.
4. Обичам да се консултирам с учениците и да им давам възможност да участват в изготвянето на уроците.
5. Стимулирам и оценявам като по-качествена самостоятелната работа.
6. Не подминавам без оценка – препоръка или похвала, техните инициативи и творчески решения.
7. Старая се да заемам позиция на пръв сред равни и да създавам позитивна емоционална атмосфера.

В часовете по български език и литература възможностите на дискусията, дебата, симулациите са безспорни, когато имаме налице сблъсък на ценности. Трудностите са не толкова в овладяване на нови идеи, а в освобождаването от старите, рутинирани начини на общуване с учениците. Не е тайна, че и нашите възпитаници понякога са резервирани към новото и заявяват нежелание да се натоварват „извънредно“.

За да бъде успешна работата на учителя, все повече му се налага да търси сътрудничеството на своите ученици. В последните години, за да динамизирам учебните си часове, започнах да прилагам интерактивни методи. Направихме симулация на съдебен процес по разказа „Албена“ на Й. Йовков в XII кл. и подобна симулация в IX кл. на тема „Кой има право – Антигона или Креон“; дебат на тема „Любовта като сила и слабост в творчеството на Й. Йовков“, ролева игра „Среща на светове“ по разказа „Другоселец“; дискусия по темата за другостта в творчеството на писателя. На учениците допадат драматизациите на сцени от „Хамлет“, „Тартюф“, „Изворът на белоногата“. Отделни текстове на Ботев, Вазов, Чинтулов изпяваме. Чрез тези методи учениците откриват у себе си неподозирани качества, познават себе си. Всички единодушно споделят, че се чувстват по-уверени в публичното си общуване.

16. Мисля, че е валиден принципът: ако искаш да ти отговорят умно – питай умно. Въпросите трябва да са насочващи, добре обмислени и точно формулирани. Спомням си, че в началото задавах сложни въпроси, с включени подвъпроси. Постепенно започнах да прецизирам питанията си, защото разбрах, че правилно формулираните въпроси водят до правилни отговори. Добре въздействат провокативните и реторичните въпроси. Когато ситуацията налага, не са изключени и подсказващите въпроси. Понякога се случва да се задават подвъпроси и пояснения. Това се овладява постепенно в педагогическата практика. Адаптирайки се към професията, учителят сам намира стратегии за успешна работа. Както се казва, учим се в движение. Може да се диалогизира без въпроси, когато се противопоставят тези, дебатират се проблеми, противопоставят се стилове, епохи. Диалогизират и „питат“ творби, автори, концепции.

17. „Костюмът възпитава...“ – ми казваха моите родители, когато започнах работа. Моят баща често ми даваше пари да си купя хубав костюм за първия учебен ден. Вярно е, че е изградена една представа за учителката в неизбежното костюмче, семпла, леко демодирана, но заедно с уроците по литература ние имаме възможност да преподаваме уроци по стил и вкус и това не бива да се пренебрегва. Не бих си позволила да преподавам Йовков в небрежен външен вид. Как да говориш за Ирина от „Тютюн“, без да си елегантен? Никога не си позволявах да изглеждам като коледна елха, която учениците разглеждат. Хубаво бижу, шалче, аксесоари, които допълват визията, но нищо излишно. Като млада учителка, откривах модели на мои дрехи в тетрадките на ученички. Много пъти съм усещала погледи на одобрение. Характерен жест – почуквам по дъската с опакото на ръката си за обръщане на внимание. Убедена съм, че учителите, които се обличат елегантно и съдържано, без демонстрации и натрапчива модерност, нямат проблеми с дисциплината. Удивителна констатация, нали?

18. Общеизвестен недостатък на българското училище е, че наказва грешките и учи децата да се страхуват от тях. В повечето случаи учителят отбелязва затрудненията, които ученикът изпитва, и пропуска да отбележи добрите постижения. Като анекдот звучат спомените за учителя от миналото, който забожда пръст в дневника или дълго рови с поглед, докато избере „жертвата“. Не си позволявам подобни „методи“. Изпитването не бива да стресира. Обичам да прилагам блиц-анкета по метода на играта „Аз започвам, ти продължи“. Поставям оценки след дискусия. Много често изпитвам „незабележимо“, т.е. не натрапвам въпроси, а оценявам участието на ученика в беседата. Наблюдавам развитието на ученика и поощрявам желанието му да напредва.

19. В работата ни с млади и жизнерадостни хора комични ситуации не липсват. Спомням си за час, в който правим поправка на домашна работа върху „Крадецът на праскови“. Един ученик чете – другите са рецензенти. Увод, в изложението цитат: „Ради бога, госпожо, гладен бях“. Чете друг ученик – същото изложение, същия цитат. Няколко еднакви работи, копипействани от интернет. Избухна смях и класът, засрамен вероятно, предложи да създадем сайт за преписвачи gadiboga.com в услуга на следващите випуски. Понякога си позволявам и бохемски настроения – да изпитват мен, което се оказва нелека работа. След хубав и ползотворен урок изненадвам учениците си с молбата: „Станете всички! Подайте дясната си ръка напред! Сложете я на лявото си рамо, потупайте го и кажете: „Много сме добри“. В края на часа с духовно близки хора казвам: „Блазе ви, че оставате без мен. Аз, уви, не мога да остана без себе си“. Себеиронията е моят начин да скъся дистанцията. Умението да се пошегуваш със себе си е „намигване“ към несъвършенствата в човешката ни природа. Създава се усещане за близост

между учителя и учениците, сякаш роднини по недостатъци и слабости. Рисувам лошо, но винаги, когато е възможно, „онаглеждавам“ с рисунки на дъската. И с пояснения от рода: „Това са самодиви, а това е вълк“. Открих за себе си, че рисуването, макар и нескорошно, подобрява концентрацията, мисълта, зарежда позитивно.

20. Много хубав въпрос! Бих желала да погая с ръка всички свои бивши ученици. Някои от тях виждам често, други – рядко, но ги чувствам близки и ги нося със себе си като драгоценност. Благодаря за честта, която ми оказват, като обичат литературата и се посвещават на доброто и красивото. Бих искала да погая с ум днешните си ученици, които ми дават усещането, че моят професионален ден има смисъл.

Отговор на незададен въпрос: Моята професионална мечта е да се създадат класове по интереси и учителят да влиза при хора с интерес към предмета, които максимално да използват потенциала му. Да се въведат часове по творческо писане.

БЕЛЕЖКИ

1. Въпросите от анкетата може да намерите в кн. 1/2015 на списание „Български език и литература“.

**MRS. EMILIYA PETROVA:
MY PROFESSIONAL DAY MAKES SENSE!**